

EKSPERTYZA KRYMINALISTYCZNA A UPRAWNIENIA STRON W POLSKIM PROCESIE KARNYM

Dr Mirosław Jan Lisiecki
Zakład Techniki Kryminalistycznej
Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie

Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie,
Ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego,
12-100 Szczytno, Polska
Tel. 0502-713-377
E-mail: mirekjanl@poland.com

Pateikta 2001 m. spalio 5 d.
Parengta spausdinti 2001 m. spalio 15 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto mokslo prorektorius doc. dr. **Egidijus Kurapka** ir šio Universiteto Teisės fakulteto Kriminalistikos katedros vedėjas doc. dr. **Hendryk Malevski**

STRESZCZENIE

W obowiązującym k.p.k. wraz z rozszerzeniem gwarancji procesowych uczestników postępowania karnego – przede wszystkim stron procesowych – nastąpiło równoczesne wzmocnienie kontradyktoryjności postępowania, zarówno przygotowawczego, jak i jurysdykcyjnego. Nowoczesny humanitarny proces karny nie może poprzestać na uwzględnieniu stanowiska tylko jednej ze stron, czy też tylko interesów organów ścigania. Zgodnie z zasadą procesu kontradyktoryjnego „audiatur et altera pars” należy wysłuchać obu stron procesowych, co stanowi również gwarancję zasady obiektywizmu. Organ procesowy powinien być bowiem neutralny wobec stron, jak i samej sprawy, zaś wszelkie czynności dowodowe musi wykonywać bezstronnie pod możliwie najszerszą kontrolą stron procesowych.

W świetle k.p.k. weryfikacji przez strony procesowe mogą być poddane dowody z opinii biegłych, także te wydawane w ramach ekspertyz kryminalistycznych. Podstawowe uprawnienia stron procesowych w tym zakresie wynikają z art. 318 k.p.k., który stanowi, że gdy dopuszczono dowód z opinii biegłych albo instytucji naukowej lub specjalistycznej, należy podejrzanemu i jego obrońcy oraz pokrzywdzonemu i jego pełnomocnikowi doręczyć postanowienie o dopuszczeniu tego dowodu i zezwała się im na wzięcie udziału w przesłuchaniu biegłych oraz na zapoznanie się z opinią, jeżeli złożona została na piśmie. Strony procesowe oprócz możliwości zapoznania się z opinią i składania w tym zakresie wniosków dowodowych mają prawo uzyskać jej odpis (art. 156 § 5 k.p.k.) już na etapie postępowania przygotowawczego za zgodą prowadzącego postępowanie.

*Każda ze stron procesowych oraz ich przedstawiciele procesowi i ustawowi mają realny wpływ na toczące się postępowanie dowodowe. Zasada informacji prawnej (art. 16 k.p.k.) będąca istotnym elementem prowadzenia uczciwego (rzetelnego) procesu karnego nakłada na organ prowadzący postępowanie obowiązek pouczenia (informowania) uczestników, a więc przede wszystkim stron procesowych o ciężących obowiązkach i przysługujących im uprawnieniach, nawet wówczas gdy ustawa takiego obowiązku pouczenia i informowania *expressis verbis* nie stanowi, a w świetle okoliczności sprawy jest ono nieodzowne.*

Brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy. Wprowadzenie zapisu tej treści nakłada na organ procesowy szczególny obowiązek każdorazowego badania i przewidywania sytuacji procesowej uczestnika postępowania w celu realizacji tej gwarancji procesowej, tj. pouczeniu o obowiązkach i uprawnieniach w tych przypadkach, gdy ustawa tego wprost nie wymaga, lecz takie pouczenie okazuje się niezbędne dla sytuacji procesowej zainteresowanej osoby.

Strony procesowe oraz ich przedstawiciele znając treść postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii (ekspertyzy) biegłego (biegłych), mogą złożyć wniosek o uzupełnienie lub zmianę tego postanowienia, o rozszerzenie zakresu i przedmiotu badań, czy też o uzupełnienie pytań. Mogą również zwrócić uwagę na dowody i dane pominięte w postanowieniu, a także na materiały jeszcze nie zebrane w postępowaniu oraz wnosić o zlecenie wydania opinii innemu biegłemu albo instytucji naukowej lub specjalistycznej. Podczas przesłuchania biegłego strony i ich przedstawiciele mają prawo do aktywnego uczestnictwa w tej czynności, co oznacza, że mogą zadawać pytania biegłemu (biegłym) oraz mogą składać oświadczenia do protokołu. Poza tym strona procesowa ma prawo sporządzenia odpisu protokołu czynności (w tym wypadku, np. z przesłuchania biegłych lub ich konfrontacji), w której uczestniczyła lub miała prawo uczestniczyć, jak również dokumentu pochodzącego od niej lub sporządzonego z jej udziałem (art. 157 § 3 k.p.k.).

Strona procesowa już na etapie postępowania przygotowawczego może zgromadzić sobie na własny użytek najważniejszy materiał dowodowy niezbędny do realizacji jej uprawnień w zakresie prawa do obrony i oskarżania. Mając zaś na uwadze uprawnienia stron i na tej podstawie realną możliwość zgromadzenia materiału dowodowego, należy stwierdzić, iż mają one istotny wpływ na ocenę i określenie wartości dowodowej także ekspertyzy kryminalistycznej. Korzystając z zasady kontradiktoryjności postępowania, poprzez swój aktywny udział w przesłuchaniu wykonawców ekspertyz bądź składanie umotywowanych wniosków dowodowych, strony mogą wykazywać wady samej opinii, niepełność lub niewłaściwość materiału badawczego bądź zastosowanej w ekspertyzie procedury badawczej, brak kompetencji eksperta itp. Krytyka i wnioski stron powinny być jednak rzeczowe i uzasadnione.

Postępowanie dowodowe jest właściwie najważniejszym elementem postępowania karnego. Znaczenie i wartość dowodowa czynności procesowo-kryminalistycznych zależy przede wszystkim od przestrzegania reguł procesowych oraz metodologii i kryminalistycznych zasad taktycznych przyjętych do ich prowadzenia. Kodeks postępowania karnego z 1997 roku [1] wprowadził szereg nowych reguł procesowych i zmodyfikował wiele już istniejących. Celem nowych uregulowań jest jak się wydaje ułatwienie, usprawnienie, uproszczenie i podniesienie wiarygodności prowadzonych czynności procesowych w postępowaniu dowodowym oraz zapewnienie szerszych gwarancji procesowych uczestnikom postępowania. Wraz z rozszerzeniem gwarancji procesowych uczestników – przede wszystkim stron procesowych – nastąpiło równoczesne wzmocnienie kontradiktoryjności postępowania, zarówno przygotowawczego, jak i jurydykcyjnego.

W nowoczesnym humanitarnym procesie karnym nie można bowiem poprzestać na uwzględnieniu stanowiska tylko jednej ze stron, czy też tylko interesów organów ścigania. Te zwykle bywają rozbieżne. Zgodnie z zasadą procesu kontradiktoryjnego „*audiat et altera pars*” należy wysłuchać obu stron procesowych, co stanowi również gwarancję zasady obiektywizmu. Organ procesowy powinien być bowiem neutralny wobec stron, jak i samej sprawy, [2, s. 220] zaś wszelkie czynności dowodowe musi wykonywać bezstronnie pod możliwie najszerszą kontrolą stron procesowych, co umożliwia im określone uprawnienia obowiązującego k.p.k.

W świetle k.p.k. weryfikacji przez strony procesowe mogą być poddane dowody z opinii biegłych, także te wydawane w ramach ekspertyz kryminalistycznych [3]. Podstawowe uprawnienia stron procesowych w tym zakresie wynikają z art. 318 k.p.k., który stanowi, że gdy dopuszczono dowód z opinii biegłych albo instytucji naukowej lub specjalistycznej, należy podejrzanemu i jego obrońcy oraz pokrzywdzonemu i jego pełnomocnikowi doręczyć postanowienie o dopuszczeniu tego dowodu i zezwała się im na wzięcie udziału w przesłuchaniu biegłych oraz na zapoznanie się z opinią,

jeżeli złożona została na piśmie. Pewne ograniczenie w tym zakresie ustawodawca przewidział tylko dla podejrzanego. Jeżeli jest on bowiem pozbawiony wolności można go nie sprowadzać do czynności przesłuchania biegłego lub zapoznania się z opinią, gdy spowodowałoby to poważne trudności. Zapoznanie się przez podejrzanego z opinią złożoną na piśmie jest jednak możliwe w ramach końcowego zaznajomienia go z materiałami postępowania przygotowawczego. Zanim dojdzie do zaznajomienia ma on również prawo uprzedniego osobistego przejrzenia akt (art. 321 § 1 k.p.k.), a więc w konsekwencji ma możliwość zapoznania się z opinią wydaną w np. w ramach ekspertyzy kryminalistycznej.

Gdy organ procesowy wydaje postanowienie o zamknięciu śledztwa lub dochodzenia ogłasza albo zawiadamia o jego treści również pokrzywdzonego i jego pełnomocnika – art. 321 § 6 k.p.k. Wcześniej jednak w terminie 3 dni od daty zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania strony mogą składać wnioski o uzupełnienie śledztwa lub dochodzenia (art. 321 § 5 k.p.k.). O terminie składania tych wniosków należy strony poinformować zgodnie z zasadą informacji prawnej (art. 16 § 2 k.p.k.). Wnioski te mogą dotyczyć uzupełnienia postępowania, np. o wykonanie dodatkowej ekspertyzy kryminalistycznej lub jej uzupełnienie, rozszerzenie prowadzonych w tym zakresie badań itp.

Strony procesowe oprócz możliwości zapoznania się z opinią i składania w tym zakresie wniosków dowodowych mają prawo uzyskać jej odpis (art. 156 § 5 k.p.k.) już na etapie postępowania przygotowawczego za zgodą prowadzącego postępowanie. W dochodzeniu także policjant może odmówić udostępnienia akt ze względu na dobro postępowania (art. 156 § 5 k.p.k.). Nie tracą tego uprawnienia przez cały okres trwania postępowania karnego (art. 156 k.p.k.). Strony mają także prawo złożenia zażalenia na odmowę udostępnienia akt w postępowaniu przygotowawczym i sporządzenie z nich odpisów (art. 159 k.p.k.) Formą decyzji w kwestii odmowy udostępnienia akt może być zarządzenie, które musi zawierać elementy określone w art. 94 § 1 k.p.k., w tym i uzasadnienie – art. 94 § 2 k.p.k. [4].

W ten sposób każda ze stron procesowych oraz ich przedstawiciele procesowi i ustawowi mają realny wpływ na toczące się postępowanie dowodowe. Zasada informacji prawnej (art. 16 k.p.k.) będąca istotnym elementem prowadzenia uczciwego (rzetelnego) procesu karnego [2, s. 324] nakłada na organ prowadzący postępowanie obowiązek pouczenia (informowania) uczestników, a więc przede wszystkim stron procesowych o ciążyących obowiązkach i przysługujących im uprawnieniach, nawet wówczas gdy ustawa takiego obowiązku pouczenia i informowania *expressis verbis* nie stanowi, a w świetle okoliczności sprawy jest ono nieodzowne. Zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego organ procesowy nie może takiej potrzeby (nieodzowności) ustalać w sposób dowolny, ale musi się w tym względzie opierać na kryteriach obiektywnych, tj. przede wszystkim na prawdopodobieństwie nieznanomości swych uprawnień przez daną osobę [5].

Brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy. Wprowadzenie zapisu tej treści nakłada na organ procesowy szczególny obowiązek każdorazowego badania i przewidywania sytuacji procesowej uczestnika postępowania w celu realizacji tej gwarancji procesowej, tj. pouczeniu o obowiązkach i uprawnieniach w tych przypadkach, gdy ustawa tego wprost nie wymaga, lecz takie pouczenie okazuje się niezbędne dla sytuacji procesowej zainteresowanej osoby. Przykładem pouczenia nie wymaganego wprost przez ustawę, ale na ogół niezbędnego ze względu na okoliczności sprawy, może być pouczenie pokrzywdzonego, że ma on prawo składania wniosków dowodowych, m.in. w przedmiocie ekspertyzy kryminalistycznej.

W sytuacji gdy dopuszczono dowód z opinii biegłych albo instytucji naukowej lub specjalistycznej w celu przeprowadzenia zespołu badań kryminalistycznych niezbędnych do opracowania ekspertyzy kryminalistycznej organ procesowy jest obowiązany do:

- doręczenia stronom i ich przedstawicielom procesowym, tj. podejrzanemu i jego obrońcy a także pokrzywdzonemu i jego pełnomocnikowi postanowienia o dopuszczeniu tego dowodu,
- zezwolenia im na wzięcie udziału w przesłuchaniu biegłych przeprowadzających ekspertyzę,
- zezwolenia im na zapoznanie się z ekspertyzą kryminalistyczną (opinią biegłego lub biegłych), jeżeli została złożona na piśmie [6, s. 93–94].

Organem procesowym, który będzie zobowiązany do realizacji wymienionych obowiązków może być Policja, jeżeli prowadzi postępowanie w formie dochodzenia (art. 311 § 2 k.p.k.) lub dochodzenia w niezbędnym zakresie (art. 308 § 1 k.p.k.) albo też wykonuje czynności w powierzonym śledztwie lub dochodzeniu na polecenie prokuratora (art. 311 § 3 k.p.k.). Jednakże w śledztwie oraz dochodzeniu powierzonym do prowadzenia w całości lub w określonym zakresie albo do wykonania poszczególnych czynności Policja nie może wydać postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego (art. 311 § 4 k.p.k.). Policja nie może również wydać takiego postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii o stanie zdrowia psychicznego podejrzanego oraz sekcji zwłok (art. 202 § 1 i 209 § 4 k.p.k.) Pozostałe obowiązki mogą być realizowane przez Policję w toku prowadzonego postępowania przygotowawczego chyba, że prokurator zarządzi inaczej, np. zastrzeże niektóre czynności do osobistego przeprowadzenia (art. 326 § 3 k.p.k., § 209 Reg. prok. [7]).

Należy zwrócić uwagę, iż strony powinny zostać pouczone o uprawnieniach wynikających z art. 318 k.p.k. już przed pierwszym przesłuchaniem w postępowaniu karnym. Zgodnie bowiem z § 114 Reg. prok. jest to obowiązek organu procesowego. Sam fakt pouczenia nie zwalnia jednak organu procesowego od doręczenia wydanego postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii (ekspertyzy) biegłego, powiadomienia o możliwości wzięcia udziału w przesłuchaniu biegłego jeżeli takie ma się odbyć i jest planowane oraz zezwolenia na zapoznanie się z opinią. Termin i miejsce przesłuchania biegłego oraz zapoznania się z opinią (ekspertyzą) określa organ procesowy [6, s. 94]. Strona prawidłowo zawiadomiona może uczestniczyć w przesłuchaniu lub zapoznać się z opinią, lecz nie musi tego czynić. Jest to jej prawo a nie obowiązek.

Strony procesowe oraz ich przedstawiciele znając treść postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii (ekspertyzy) biegłego (biegłych), mogą złożyć wniosek o uzupełnienie lub zmianę tego postanowienia, o rozszerzenie zakresu i przedmiotu badań, czy też o uzupełnienie pytań. Mogą również zwrócić uwagę na dowody i dane pominięte w postanowieniu, a także na materiały jeszcze nie zebrane w postępowaniu oraz wnieść o zlecenie wydania opinii innemu biegłemu albo instytucji naukowej lub specjalistycznej [6, s. 94]. Podczas przesłuchania biegłego strony i ich przedstawiciele mają prawo do aktywnego uczestnictwa w tej czynności, co oznacza, że mają prawo zadawania pytań biegłemu (biegłym) oraz mogą składać oświadczenia do protokołu. Nie jest wykluczone uczestnictwo stron w konfrontacji biegłych. Poza tym strona ma prawo sporządzenia odpisu protokołu czynności (w tym wypadku, np. z przesłuchania biegłych lub ich konfrontacji), w której uczestniczyła lub miała prawo uczestniczyć, jak również dokumentu pochodzącego od niej lub sporządzonego z jej udziałem (art. 157 § 3 k.p.k.).

Według przepisu art. 157 § 3 k.p.k. nie można odmówić stronie zezwolenia na sporządzenia takiego odpisu. W praktyce można zaproponować stronie wydanie na jej koszt kserokopii protokołu przeprowadzonej czynności lub innego dokumentu. Przepis ten ma istotne znaczenie gwarancyjne. Jak się wydaje głównym motywem jego wprowadzenia było zapobieżenie fałszowaniu dowodów lub ich ginięciu z akt postępowania, którymi strona jest najbardziej zainteresowana, np. dowód z oględzin miejsca zdarzenia. W oparciu o protokół z tej czynności procesowo-kryminalistycznej strona będzie mogła ocenić prawidłowość zabezpieczenia śladów a także zakres i przedmiot zarządzonych badań. Poza tym mając zabezpieczone w ten sposób dowody strona ma realny wpływ na przygotowanie swej linii obrony lub oskarżenia. Mając na uwadze powyższy przepis należy stwierdzić, iż w wypadku oględzin nie ma zastosowania w pełnym zakresie zasada tajności wyników tej czynności wobec stron procesowych [8, s. 67], co miało miejsce podczas obowiązywania k.p.k. z 1969 roku. Oględziny w doktrynie uznane są za czynność procesowo-kryminalistyczną niepowtarzalną (art. 316 k.p.k.) [6, s. 86], w której z urzędu mogą uczestniczyć strony procesowe oraz ich przedstawiciele. Mają więc prawo brać udział w każdej niepowtarzalnej czynności procesowo-kryminalistycznej i w związku z tym, nawet jeżeli w niej uczestniczyli, to zgodnie z art. 157 § 3 k.p.k. mogą sporządzić odpis protokołu z tej czynności wykonanej bez ich udziału, gdyż mieli prawo w niej uczestniczyć.

Z powyższymi rozwiązaniami prawnymi w kwestii dostępu stron do zabezpieczonych dowodów koreluje art. 147 § 4 k.p.k. Na mocy tego przepisu strona ma również prawo otrzymać na swój koszt jedną kopię zapisu dźwięku lub obrazu z przeprowadzonej czynności dowodowej. Nie dotyczy to

przesłuchania na rozprawie odbywającej się z wyłączeniem jawności albo w postępowaniu przygotowawczym.

Unormowanie to nasuwa pewne wątpliwości w zakresie jego stosowania w postępowaniu przygotowawczym. Wydaje się, że wykładnia gramatyczna omawianego przepisu pozwala na przyjęcie, iż w postępowaniu przygotowawczym nie wolno wydawać stronie kopii zapisu dźwięku lub obrazu z czynności przesłuchania osobowych źródeł dowodowych, a więc również i biegłego. Natomiast jeżeli chodzi o inne czynności dowodowe nie będące jednocześnie przesłuchaniem, a wykonywane w śledztwie lub dochodzeniu, np. oględziny, przeszukania, eksperyment procesowy (z wyjątkiem przesłuchania w toku eksperymentu lub oględzin – art. 212 k.p.k.), należy wydać na koszt strony kopie zapisu z utrwalenia tej czynności za pomocą urządzeń rejestrujących obraz lub dźwięk. Przy czym wydaje się, iż nie jest konieczny osobisty udział strony w tej czynności dowodowej, z której przeprowadzenia może żądać kopii zapisu dźwięku lub obrazu. Stąd też można przyjąć, iż jeżeli badania wykonywane podczas prowadzenia ekspertyzy kryminalistycznej były utrwalane za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, to kopie z takiego zapisu może otrzymać także strona procesowa.

Analizując te uprawnienia można w zasadzie dojść do wniosku, że strona już na etapie postępowania przygotowawczego może zgromadzić sobie na własny użytek najważniejszy materiał dowodowy niezbędny do realizacji jej uprawnień w zakresie prawa do obrony i oskarżania. Mając zaś na uwadze powyższe uprawnienia stron i na tej podstawie realną możliwość zgromadzenia materiału dowodowego, należy stwierdzić, iż mają one istotny wpływ na ocenę i określenie wartości dowodowej także ekspertyzy kryminalistycznej. Słusznie T. Tomaszewski stwierdza, iż „Korzystając z zasady kontradiktoryjności postępowania, poprzez swój aktywny udział w przesłuchaniu wykonawców ekspertyz bądź składanie umotywowanych wniosków dowodowych, strony mogą wykazywać wady samej opinii, niepełność lub niewłaściwość materiału badawczego bądź zastosowanej w ekspertyzie procedury badawczej, brak kompetencji eksperta itp.” [9, s. 79]. Krytyka i wnioski stron powinny być jednak rzeczowe i uzasadnione. Opierać się na argumentach logicznych wykazujących, np. błędy w rozumowaniu, w obliczeniach, czy też pominięcie jakiejś wersji. „Stronom wolno także przytaczać poglądy naukowe odnoszące się do kwestii będących przedmiotem ekspertyzy oraz podnosić rozbieżności w poglądach naukowców na rozpatrywany problem. Daleko idącym przejawem aktywności stron w ocenie wartości opinii jest również składanie przez nie środków odwoławczych. Niezadowolona z treści opinii lub ze sposobu jej wykorzystania w procesie strona może podnosić zarzuty dotyczące odrzucenia lub bezkrytycznego przyjęcia opinii jako podstawy orzeczenia, sposobu dokonania jej oceny przez organ procesowy, niepowołania innego rzeczoznawcy weryfikującego ustalenia i wnioski pierwszego biegłego” [9, s. 79].

Strony mają prawo wypowiadać się na temat ekspertyzy już na etapie postępowania przygotowawczego. Mogą więc składać wnioski o jej uzupełnienie lub wnosić o powołanie innych biegłych, gdy opinia jest niepełna lub niejasna (art. 201 k.p.k.), [6, s. 94; 10, s. 41; 11, s. 193], a także zgłaszać zastrzeżenia co do kwalifikacji biegłego lub jego bezstronności (art. 196 § 3 k.p.k.) [12, s. 327]. Złożony przez stronę wniosek dowodowy, np. co do przedmiotu i zakresu ekspertyzy kryminalistycznej powinien odpowiadać warunkom formalnym pisma procesowego (art. 119 § 1 k.p.k.). Ponadto we wniosku dowodowym strona powinna podać oznaczenie dowodu oraz okoliczności, które mają być udowodnione, może też określić sposób przeprowadzenia dowodu. Przy czym wniosek dowodowy może także zmierzać do wykrycia lub oceny właściwego dowodu, na co wskazano już wyżej (art. 169 k.p.k.) [13, s. 450–452].

Ponadto zgodnie z art. 9 § 2 k.p.k. strony i inne osoby bezpośrednio zainteresowane mogą składać wnioski o dokonanie również tych czynności, które organ może lub ma obowiązek podejmować z urzędu. Jest to więc istotne uprawnienie dla stron procesowych. Przykładowo jeżeli organ procesowy był zobowiązany do wykonania pewnych czynności z urzędu, np. podjęcia decyzji o konieczności wykonania ekspertyzy kryminalistycznej, to nie pozbawia ten fakt prawa stron do złożenia w tym zakresie wniosku dowodowego. Strony procesowe oraz ich przedstawiciele procesowi i ustawowi mają więc szerszy – niż na podstawie k.p.k. z 1969 r. – dostęp do wykonywanych czynności procesowych przez organy ścigania oraz w związku z tym większe możliwości wpływania na pra-

widlowość ich wykonania, a tym samym realny wpływ na poziom prowadzonego postępowania dowodowego, nie tylko w zakresie ekspertyzy kryminalistycznej.

Powyższe opracowanie oczywiście nie wyczerpuje całości zagadnienia. Przedstawiono tu tylko najważniejsze uregulowania i komentarze znane polskiej doktrynie prawniczej. Szczegółowe opracowanie przekraczałoby dopuszczalne ramy niniejszego referatu.

LITERATURA

1. Dz. U. z dnia 6 czerwca 1997 r. Nr 89. Poz. 555 z późn. zm.
2. Waltoś S. Proces karny. Zarys systemu. – Warszawa: Wyd. Prawnicze PWN, 1998.
3. Według definicji przyjętej przez T. Hanauska ekspertyza kryminalistyczna jest to zespół czynności badawczych wymagających wiadomości specjalnych, przede wszystkim z zakresu kryminalistyki wykonywanych przez biegłego kryminalistykę na zlecenie organu procesowego oraz zakończonych opinią mogącą mieć charakter samoistnego dowodu w procesie. Zob. T. Hanausek, Zarys taktyki kryminalistycznej, Wyd. Dom Wyd. ABC, Warszawa 1994, s. 174; Idem, Ekspertyza kryminalistyczna, Zeszyty Naukowe ASW 1973, nr 1, s. 90 i n.; Kalinowski, Biegły i jego opinia, Wyd. CLK KGP. – Warszawa, 1994.
4. Taki wymóg określa § 112¹ Regulaminu prokuratorskiego (dalej Reg. prok.). Jest to Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 1992 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. (Dz. U. nr 38, poz. 163 z późn. zm.).
5. Postanowienie SN z 17. 03. 1993 r. nr II KRN 36/93, OSNKW 1993, z. 5–6, poz. 32.
6. Stefański R. A. Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II, pod red. Z. Gostyńskiego. – Warszawa: Dom Wyd. ABC, 1998.
7. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 1992 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. (Dz. U. nr 38, poz. 163 z późn. zm.).
8. Innego zdania jest, jak się wydaje G. Kędzierska, która stwierdza, iż na etapie postępowania *in rem* nie ma właściwie przeciwwskazań do utajnienia zebranych w ich toku danych. Należy się z tym zgodzić, ale tylko w stosunku do jawności zewnętrznej, ale nie wewnętrznej, w szczególności wobec pokrzywdzonego, który jest stroną postępowania przygotowawczego już na etapie *in rem* (art. 299§ 1 k.p.k.). Zob. G. Kędzierska, Zasada tajności wyników oględzin, w: M. Zajder, M. Goc (red.), Nowoczesność oględzin procesowo-kryminalistycznych. – Szczytno. 1999.
9. Tomaszewski T. Dowód z opinii biegłego w procesie karnym. Wyd. Instytut Ekspertyz Sądowych w Krakowie, 1998.
10. Tomaszewski T. Biegły i jego opinia w nowym kodeksie postępowania karnego, Państwo i Prawo 1998. Nr. 5.
11. Stefański R. A. Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I, pod red. Z. Gostyńskiego., – Warszawa: Dom Wyd. ABC, 1998.

KRIMINALISTINĖ EKSPERTIZĖ IR ŠALIŲ TEISĖS LENKIJOS BAUDŽIAMAJAME PROCESIE

Dr. Miroslaw Jan Lisiecki

Ščitno aukštoji policijos mokykla, Lenkija

SANTRAUKA

Dabar galiojančiamė Lenkijos baudžiamojų proceso kodekse, be baudžiamojų proceso dalyvių, o ypač šalių, teisių praplėtimo, sustiprinamas ir proceso rungtyniškumo principas. Šiuolaikinis baudžiamasis procesas negali atsižvelgti tik į vienos proceso šalies arba tik į baudžiamojų persekiojimo organų poziciją. Pagal rungtyniškumo principą – „audiatur et altera pars” – išklaustytos turi būti abi proceso šalys. Procesinis organas privalo būti neutralus tiek šalių, tiek bylos atžvilgiu.

Pagal baudžiamojų proceso kodeksą proceso šalių verifikacijai gali būti pateikiamos ekspertų išvados, taip pat ir išvados, gautos atlikus kriminalistines ekspertizes. Kiekviena iš proceso šalių,

kaip ir jų procesiniai bei juridiniai atstovai, gali daryti realią įtaką įrodymo procesui. Jie gali reikalauti praplėsti tyrimų mastą bei objektus, papildyti klausimus, prašyti pavesti tyrimą kitam ekspertui arba mokslo įstaigai. Šalys ir jų atstovai gali aktyviai dalyvauti eksperto apklausos metu, pavyzdžiui, pateikiant jam klausimus.

Jau parengiamojoje stadijoje proceso šalys gali surinkti įrodomąją medžiagą, reikalingą jų apkaltinimo bei gynimo teisėms realizuoti. Tokiu būdu galima konstatuoti šalių įtaką ir kriminalistinės ekspertizės įrodomosios reikšmės įvertinimui bei apibūdinimui. Taikydamos proceso rungtyniškumo principą, aktyviai dalyvaudamos ekspertų apklausoje ir pateikdamos savo motyvuotas įrodomąsias išvadas, šalys gali atkreipti dėmesį į eksperto išvadų trūkumus, eksperto nekompetentingumą, tiriamosios medžiagos arba tyrimo procedūros netinkamumą ir pan. Tačiau proceso šalių kritika ir išvados turi būti dalykiškos ir pagrįstos.

KRIMINALISTISCHE EKSPERTIZE UND RECHTE DER PROZESSPARTEIEN IM POLNISCHEN STRAFVERFAHREN

Dr. Mirosław Jan Lisiecki
Institut des Kriminalamtes
Polizeihochschule Szczytno, Polen

ZUSAMMENFASUNG

Die aktuelle polnische Strafprozessordnung sieht nicht nur die Erweiterung der Rechte der Prozessbeteiligten, insbesondere der Prozessparteien vor, sondern auch die Erstarbung des Wettbewerbsprinzips des Verfahrens. Der Strafprozess soll keineswegs allein die Stellung der einen von Prozessparteien oder nur der Strafverfolgungsorgane berücksichtigen. Anhand des Grundsatzes "audiatur et altera pars" beide Prozessparteien sollen angehört werden.

Die Prozessparteien sowohl ihre Vertreter können tatsächlich den Beweisprozess beeinflussen. Sie können die Erweiterung des Untersuchungsumfangs, Untersuchungsfragen erfordern, die Untersuchung dem anderen Experten oder anderer wissenschaftlicher Behörde zu beauftragen erfordern. Die Prozessparteien haben das Recht, an der Abfrage des Sachverständigen aktiv teilzunehmen, sowohl selbständig die Beweismittel zu sammeln, die ihnen zur Ausübung der Rechte im Rahmen der Verteidigung und Anklage von Bedeutung sein können. Damit wird von den Prozessparteien den Einfluß auf Würdigung des Beweiswertes des Gutachtens ausgeübt.

Die Prozessparteien sowohl ihre Vertreter haben die Möglichkeit, die Aufmerksamkeit des Gerichts auf die Mangel der Begutachtung, Unkompetenz des Experten, Untauglichkeit des Untersuchungsmaterials oder des Untersuchungsverfahrens zu lenken.